

характеру ставляться завдання з розвитку мовлення.

Наприклад у дидактичній грі «У світі звуків» логопед пропонує дитині зробити звуковий аналіз заданого слова та голосні виліпити червоним кольором, а приголомні блакитним.

На занятті з ліплення овочів можна додати завдання на розвиток фонетико-фонематичних процесів. Логопед просить дитину назвати овочі, поділити слово на склади та викласти з пластиліну стільки кульок, скільки складів у слові.

При роботі за темою «Транспорт» логопед просить дитину назвати транспорт, який їй знайомий, скласти з цих слів речення та виліпити з пластиліну схему речення.

На заняттях з ліплення слід задіювати також природний матеріал – дрібні насіння рослин, хвою, тонкі прутики. Застосування подібних матеріалів дозволяє дітям краще передати фактуру зображуваного предмета, а також розвиває ручну умілість [6].

Висновки. Таким чином, в якості висновку виносяться положення, що всі види зображувальної діяльності, використані у корекційній роботі, надають позитивний вплив на розвиток мовлення, в тому числі, фонетико-фонематичних процесів та стан дрібної моторики. Фонематико-фонематичні процеси – це складні розумові операції, які у дітей з ФФНМ з'являються лише в процесі спеціального навчання. Тому кожен з даних видів зображувальної діяльності має особливі, тільки йому притаманні риси, і ці особливості можна використовувати для розвитку усіх сторін мовлення. А своєчасно організована логопедична робота з формування і розвитку фонетико-фонематичної системи в цілому є вирішальним чинником в попередженні появи дизграфічних помилок під час навчання грамоти і сприяє інтенсивному розвитку навички читання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баренцева Н. С. Развитие фонематического слуха у дошкольников / Н. С. Баренцева, Е. В. Колесникова – М., 1997 – 352 с.
2. Ефименкова Л. Н. Формирование речи у дошкольников. / Л. Н. Ефименкова. – М., 1985 – 112 с.
3. Жукова Н. С., Преодоление нарушения речи у дошкольников. / Н. С. Жукова, Е. М. Мастюкова, Т. Б. Филочева. – М., 1990 – 320 с.
4. Григорьева Г. В. Изобразительная деятельность дошкольников / Г. В. Григорьева М., 1998. – 344 с.
5. Сухар В. Л. Придумай слово / В. Л. Сухар. – Харьков: Ранок, 2011 – 160 с.
6. Грошенко И. А. Занятия изобразительным творчеством в специальной (коррекционной) школе VIII вида / И. А. Грошенко – М., ООО «Институт общегуманитарных исследований», В. Секачев, 2001. – 223 с.
7. Казакова Т. Г. Изобразительная деятельность и художественное развитие дошкольников / Т. Г. Казанова – М., 1983. – 160 с.

УДК 37.04-053.048.44

В. М. Філоненко

вчитель-логопед ДНЗ №14,
м. Суми

ПРОФІЛАКТИКА ДИСЛЕКСІЇ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті висвітлено особливості організації корекційно-логопедичної роботи щодо профілактики дислексії у дітей дошкільного віку.

В статье раскрыты особенности организации коррекционно-логопедической работы с целью профилактики дислексии у детей дошкольного возраста.

The article examines the features of organization of correctional and speech therapy on preschool children.

Ключові слова: дислексія, діагностика, корекція, профілактика дислексії.

Ключевые слова: дислексия, диагностика, коррекция, профилактика дислексии.

Keywords: dyslexia, diagnosis, correction, prevention of dyslexia.

Постановка проблеми. Дислексія – негативний вплив на весь процес навчання, на психічний і мовленнєвий розвиток дитини.

В останні роки відзначається зростання кількості дітей із труднощами оволодіння навичками читання. Вперше цю проблему в кінці XIX на початку XX століть стали вивчати вчені В. Морган, С. Мнухін, М. Хватцев, Р. Лалаєва А. Кусмауль та інші.

Вчення про порушення читання існує вже більше 100 років. Однак і до теперішнього часу діагностика та корекція цього порушення є актуальними і складними. За даними різних авторів, поширеність порушень читання серед

дітей з нормальним інтелектом досить велика. У європейських країнах налічується до 10% дітей з дислексією [3].

З метою попередження і виникнення дислексії, як стійкого порушення, необхідна рання діагностика труднощів у формуванні навичок читання.

Мета статті. Теоретично розкрити систему логопедичної роботи по профілактиці дислексії у дошкільників.

Виклад основного матеріалу.

Дислексія – часткове порушення процесу оволодіння читанням, яке зумовлене несформованістю (порушенням) психічних функцій та виявляється в численних помилках, що стійко повторюються під час читання. Дислексія може проявлятися незважаючи на достатній рівень інтелектуального та мовленнєвого розвитку, відсутність порушень слухового і зорового аналізаторів та оптимальні умови навчання. В основу розладу покладено порушення мовленнєвих систем головного мозку. Порушення читання, як і письма, рідко зустрічається ізольовано. Вони взаємодіють і пов'язані з порушенням усного мовлення. Тому навчання грамоті дітей з таким порушенням – складна педагогічна проблема. Діти, схильні до дислексії, допускають помилки при читанні: пропускають букви, додають непотрібні, міняють букви місцями, іноді пропускають початкові склади слів, спотворюють звучання слів; швидкість читання у них невисока. Часто страждає здатність чітко сприймати на слух певні звуки і використовувати їх у власному мовленні. Порушується при цьому можливість розрізнення близьких звуків: «Б-П», «Д-Т», «К-Г», «С-З», «Ж-Ш», виявляється недостатня готовність до звукового аналізу. Поряд із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення спостерігається недосконалість лексико-граматичної будови мовлення. Це виявляється усмисловій неточності вживання слів, недостатній виразності та образності мовлення.

Профілактична робота з попередження труднощів у формуванні навичок читання у дошкільників буде ефективною при проведенні комплексної діагностики та виявленні несформованих компонентів мовленнєвих та пізнавальних процесів, на основі яких відбувається формування навичок читання; при використанні

комплексної системи логопедичної роботи, яка включає в себе:

- розробку перспективного планування занять;
- складання планів індивідуальної роботи для учнів, які мають низький; рівень сформованості мовленнєвих і психічних компонентів;
- включення елементів корекційно-логопедичних занять у навчальний процес;
- підвищення рівня мотивації у дошкільників.

З метою виявлення у дошкільників схильності до утруднень у процесі опанування читанням застосовують різні методи: бесіду, вивчення медичної документації, систему завдань в ігровій формі.

Розглянемо приклади завдань, які можна використовувати з метою ранньої діагностики схильності до дислексії:

- відтворення ряду складів (спочатку пропонується відтворити ряд, що складається з 3-4 складів, утворених зі звуків, далеких за акустико-артикуляційними ознаками, потім – близькими за своїми ознаками: *(ба-на-да, да-ка-па-па, са-са-за, ра-ла-ра-ла)*);
- відтворення звукових ритмів із поступовим ускладненням завдання (подається серія коротких оплесків із довгими або короткими інтервалами);
- відтворення рухового ряду (пропонується відтворити серію, яка складається з 6 рухів: одна рука – пальці у кулаці, друга – пальці –розжаті, рухи повторювати по черзі);
- запам'ятовування та відтворення ряду слів (4-6 слів);
- запам'ятовування та відтворення пар слів (курка-яйце; учень-школа; лялька-гратися; ножиці-різати);
- складання речень зі слів, які подані в початковій формі (дівчинка, читати, книжка);
- вживання іменників в однині та множині в непрямих відмінках;
- узгодження іменників із прикметником у роді та числі (хліб який? яблуко яке?; діти які?);
- визначення спільної частини слів (хлопчик, зайчик, стільчик, пальчик);
- впізнавання звука в ряді інших звуків, в складах, в словах:

[с] м, с, з, ц, ш, с, з, с;

[с] са, ма, за, ша, са, за, са;

[с] сани, зуби, шапка, коза, коса, миска, ваза, оса;

- відбір малюнків із вказним звуком;
- визначення місця вказаного звука в слові:

[з] зима, коза, віз;

• визначення кількості та послідовності звуків у слові;

• з'ясування просторових уявлень та зорово-просторової орієнтації: виявлення уміння орієнтуватися у власному тілі, розрізняти праву та ліву частину; виконання мовленнєвої проби Хеда: доторкнутися лівою рукою до правого ока, правою рукою до тощо. [3].

Ступінь успішності виконання дитиною запропонованих завдань дає змогу оцінити готовність її до звукового аналізу, розвиток у неї дрібної моторики, стан довільності психічних процесів.

Профілактична робота з цими дітьми має комплексний характер та передбачає участь дитячого психоневролога, психолога, логопеда, вихователя. Обов'язково застосовують індивідуальний підхід.

Спеціальну роботу із запобігання у дітей труднощів у засвоєнні писемного мовлення будують за такими напрямками:

- диференційований підхід до дітей на заняттях різного типу;
- індивідуальна робота з дітьми;
- пропедевтична спрямованість ігор;
- підготовка дітей до шкільного навчання в умовах сім'ї.

Складний процес засвоєння звуко-буквених позначень починається з пізнання звукової сторони мовлення, з розрізнення та виділення звуків з мовлення. І лише потім дітей знайомлять з буквами. Тому буква буде правильно та успішно засвоєна за таких умов:

• коли дитина правильно вимовляє та диференціює звуки, тобто має чіткі фонематичні уявлення про акустичні та артикуляційні властивості даного звука;

• коли у дитини сформувалися уявлення про фонему як узагальнений образ звука;

• коли у дитини достатньо розвинені просторові уявлення, а також здатність запам'ятовувати та відтворювати в пам'яті зорові образи [3].

Отже, попередження дислексії можливе за умови достатньої сформованості

фонематичного сприймання (диференціації, розрізненні фонем), правильної вимови звуків, фонематичного аналізу (виділення звуків з мовлення), зорового аналізу та синтезу (здатності визначати схожість та різницю букв, зорово-просторового гнозису та просторових уявлень (здатності розрізняти літери), зорової пам'яті (здатності запам'ятовувати зоровий образ літери). Також необхідно забезпечити достатній розвиток словникового запасу та сформованість граматичної будови мовлення для усвідомлення прочитаного. Нерозуміння значень окремих слів та граматичних категорій може призвести до порушення розуміння прочитаного та зв'язного висловлювання. Роботу по попередженню дислексії слід спрямовувати на активізацію функцій різних аналізаторів (мовно-слухового, мовно-рухового, зорового, тактильних відчуттів).

У профілактичній роботі з дітьми використовують провідний вид діяльності дошкільників – гру. На заняттях та у вільний час педагог організовує ігри, спрямовані на розвиток у дітей недостатньо сформованих психічних функцій, моторних навичок, просторової орієнтації.

З метою запобігання помилок під час навчання читанню слід використовувати такі вправи та ігри: визначення вказаного звука з ряду інших звуків, в складах, словах, добирання слів з певним звуком, складом, завдання на добір слів для з'ясування лексичного значення слова, ділити слова на склади, визначати наголошений склад, складати схеми слів та добирати слова до поданих схем, складати слова з поданих складів, добирати речення до поданих схем, викладати літери з паличок, ліпити їх з пластиліну чи тіста, розрізняти літери, накладені одна на одну та інші.

Наведемо приклад аналізу букви А: «Велика буква А складається з трьох елементів: довга паличка із нахилом вправо, довга паличка із нахилом вліво, які з'єднуються вгорі. Між ними лежить «місточок» – маленька паличка, розташована горизонтально.

Для закріплення графічної форми нової букви в пам'яті дітей доцільно використовувати такі завдання: написати букву в повітрі, обвести за контуром, за

шаблоном, обмацати об'ємну букву із заплющеними очима, викласти букву із паличок, виліпити з пластиліну, вирізати з кольорового паперу, придумати слова, що починаються цією буквою та інші.

Дуже важливо використовувати наочний матеріал. Так, наприклад, для кращого запам'ятовування накреслення букв дітям пропонують картки, на яких «О» нагадує обруч, «Ж» – жука, «С» – півмісяць. Також часто використовують вправу «коректурна проба»: дитині пропонують в будь-якому тексті (крім газетного) закреслювати задані літери. Починати треба з голосних потім перейти до приголосних, а потім до тих, у вимові яких є проблема у дитини, наприклад: р-л, с-ш, с-ц і тощо [4].

Для підготовки дітей до опанування грамоти залучають батьків. Використовують як традиційні форми навчання батьків: збори, консультації, дні відчинених дверей, так і нетрадиційні: практичні заняття, ділові ігри, моделювання педагогічних ситуацій з їх подальшим обговоренням. Батьків навчають правильного стилю спілкування з дитиною, співпраці з нею.

Щоб оволодіти премудрощами рідного мовлення, діти повинні чути правильне мовлення дорослих, що є для них взірцем для наслідування. Грамотне, зв'язне усне мовлення – запорука успішного навчання дитини в школі.

Висновки. Отже, дислексія є досить поширеною мовленнєвою вадою, зумовленою недорозвиненням низки немовленнєвих та мовленнєвих функцій і операцій.

Основними симптомами дислексії є стійкі паталогічні помилки. Корекційна психолого-логопедична робота має диференційований характер, враховує механізми порушення, його симптоматику та психологічні особливості дитини. Своєчасне виявлення, психолого-педагогічне вивчення дітей, які мають труднощі в опануванні писемного мовлення, та надання їм кваліфікованої допомоги запобігають виникненню відхилень в оволодінні шкільними знаннями, уміннями та навичками з усіх предметів мовного циклу, сприяють розвитку пізнавальних здібностей дітей.

Дошкільний вік – найсприятливіший для виявлення та усунення вад мовленнєвого розвитку, які в подальшому призводять до певних проблем. Тому слід якомога раніше розвивати у дітей увагу до власного мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Корнев А. Н. *Нарушения чтения и письма у детей : учебно-методическое пособие / А.Н. Корнев. – Спб. : ИД «М и М», 1997.*
2. Лалаева Р. И. *Нарушение процесса овладения чтением у детей / Р. И. Лалаева. – М. – 1983. – 73 с.*
3. *Логопедія. Підручник / За ред. М. К. Шеремет. – К. : Слово, 2010. – 374 с.*
4. Соболевич Е. Ф. *Нарушение речевого развития у детей и пути их коррекции / Е. Ф. Соболевич. – К. : ІСДО, 1995. – 204 с.*
5. Спирова Л. Ф. *Недостатки чтения и пути их преодоления / Л. Ф. Спирова. – М. – 1975. – 55 с.*